

METODE NASTAVE I UČENJA

- Metode se mogu razvrstati prema pet različitih dimenzija
 1. **Smisleno spram mehaničkog (doslovnog) učenja**
 2. **Receptivno spram učenja putem otkrića**
 3. **Konvergentno (logičko) spram divergentnog (stvaralačkog) učenja**
 4. **Transmisivno spram interaktivnog učenja**
 5. **Praktično (učenje praktičnih, spoljašnjih aktivnosti) spram verbalnog**

1. Smisleno spram mehaničkog (doslovnog) učenja

Mehaničko učenje je doslovno usvajanje nekog sadržaja.

Ozubel - Kod *smislenog verbalnog receptivnog učenja* sadržaj koji se uči je verbalan, dat je učeniku u gotovom obliku i proces i rezultat učenja se zasnivaju na razumijevanju.

Struktura izlaganja novog sadržaja

2. Receptivno spram učenja putem otkrića

Receptivno je svako učenje gdje je zadatak onoga koji uči da usvoji, primi znanja ili umjenja koja su propisana školskim programom (doslovno, mehanički ili sa razumijevanjem-smisleno).

Učenje putem otkrića – samostalno dolaženje do saznanja.

Džerom Bruner – principi nastavnog procesa:

1. *Isticanje organizacije znanja koje se predaje.*
2. *Motivacija učenika*

3. Konvergentno (logičko) naspram divergentnog (stvaralačkog) učenja

Divergentno mišljenje ili stvaralačko mišljenje je ona vrsta misaone aktivnosti kod koje je bitno proizvesti što više ideja, originalnih i neočekivanih zamisli, otkriti alternativne načine rješavanja problema. Osobnost divergentnog mišljenja je **fluentnost, originalnost i fleksibilnost.**

Konvergentno mišljenje se zasniva na rigoroznim pravilima logičkog mišljenja, na strogo utvrđenom sledu rada koji vodi do ispravnih rješenja.

4. Transmisivno spram interaktivnog učenja

Transmisivna nastava je frontalna, predavačka nastava. Proces komunikacije u tom obliku nastave u velikoj mjeri ostaje jednosmjernan – od nastavnika ka učeniku.

Polazna pretpostavka *interaktivnog učenja* jeste da se uči kroz neku vrstu interakcije i saradnje. Zato se o ovom obliku učenja i nastave govori kao o **kooperativnom učenju/nastavi**.

Vigotski je ključni teoretičar na koga se oslanjaju zastupnici kooperativnog učenja.

5. Praktično (učenje praktičnih, spoljašnjih aktivnosti) spram verbalnog

Kod *verbalnog učenja* sadržaj koji se uči je izražen riječima.

6. Oblici učenja bez pomagala spram učenja sa nastavnim pomagalima

Laboratorijska nastava, učenje oslanjanjem na školsku biblioteku, učenje uz pomoć računara pripadaju oblicima nastave i učenja uz korišćenje pomagala. U našim školama se nastava uglavnom zasniva na izgovorenoj riječi, tabli i kredi.

KREIRANJE USLOVA ZA KOOPERATIVNO UČENJE

OSNOVNI ELEMENTI

- Pet osnovnih elemenata kooperativne strukture:
- **1. *Strukturiranje nastavnog zadatka i pozitivne međuzavisnosti učenika;***
- **2. *Individualna odgovornost;***
- **3. *Unapređujuća interakcija “licem u lice”;***
- **4. *Vježbanje socijalnih vještina učenika;***
- **5. *Vrednovanje grupnih procesa.***

- Da bi uspješno realizovao nastavnu jedinicu nastavnik treba da zna koje *ishode* želi da ostvari.
- *Formulisanje nastavnih ciljeva, zatim donošenje odluke o strukturi cilja, odnosno o prirodi interakcija* koje će se uspostaviti između učenika u situaciji učenja.
- *Cilj je željeno stanje budućih poslova, a struktura cilja specifikuje tip međuzavisnosti učenika* dok rade da bi ostvarili taj cilj.
- Nastavnici mogu strukturirati ciljeve učenja tako da učenici rade *u parovima ili malim grupama* ili da *savladaju gradivo individualno*.
- Adekvatno određivanje strukture cilja učenja je jedan od najvažnijih aspekata nastave.
- U svakodnevnom radu sa djecom nastavnik bi trebalo da primjenjuje sve tri strukture cilja. Svi učenici bi trebalo da uče kako da rade *u saradnji sa drugima*, kako da se *takmiče* radi zabave i kako da rade *samostalno*.

- *Učenje putem saradnje u malim grupama učenika – kooperativno učenje*

Dojč – *Kooperativna socijalna situacija* - kontekst u kome pojedinac može ostvariti cilj, samo ako ostali članovi grupe dostignu taj cilj.

Učenje putem saradnje doprinosi većem postignuću, višim nivoima rezonovanja, boljoj retenciji i transferu znanja, unutrašnjoj motivaciji za učenje, razvoju socijalnih kompetencija, boljim interpersonalnim odnosima, prijateljstvu, većem samopouzdanju, moralnom rezonovanju i ukupnom psihološkom zdravlju.

Strukturiranje nastavnog zadatka i pozitivne međuzavisnosti učenika

1. Grupni rad zahtijeva pažljivo *planiranje i strukturiranje zadatka* koji će učenici raditi na ovaj način, tj. određivanje jasnog i mjerljivog grupnog zadatka.

Kad završi sa formiranjem grupa i izborom nastavnog zadatka, nastavnik mora objasniti cilj ili ciljeve koji se žele postići učenjem određenog gradiva ili rješavanjem problema.

Ciljevi se najčešće formulišu kao ishodi ili rezultati učenja.

2. Nastavnik *definiše određene pojmove*
3. Nastavnik priprema *pitanja*

4. Nastavnik mora obezbijediti izvjesnu dozu izazova, *mogućnosti za primjenu različitih rješenja*.
5. Uspostavljanje *kriterijsko-referentnog sistema za procjenjivanje* uspješnosti rada i objašnjavanje učenicima kako će se njihov rad vrednovati.

Stvaranje *pozitivne međuzavisnosti učenika* u grupi najvažniji je preduslov kooperativnog rada, ona je preduslov da će učenici saradivati u toku učenja.

Strukturiranjem se obezbjeđuje da članovi grupe postanu svjesni da imaju dvije vrste odgovornosti: da nauče odgovarajuće gradivo i da pomognu da svi članovi grupe savladaju svoj dio zadatka.

- Strategije u struktuiranju pozitivne međuzavisnosti
- *Međuzavisnost ciljeva.*
- *Međuzavisnost nagrađivanja.*
- *Međuzavisnost uloga.* (npr. grupa može imati: *istraživača, kontrolora, bilježnika i posmatrača*).
- *Međuzavisnost ostvarena pomoću nastavnog materijala*

Može: a) nastavnik dati samo jednu kopiju zadatka za sve,
b) svakom članu grupe dati jednu “porciju” informacija koja predstavlja dio logičke cjeline koja je potrebna da bi se zadatak izvršio u potpunosti.

- Strategije za struktuiranje pozitivne međuzavisnosti učenika koje imaju najviše uspjeha u smislu grupne produktivnosti su: *kombinacija strategija međuzavisnih ciljeva i nagrada, kao i kombinacija međuzavisnih ciljeva i nastavnog materijala.*
- Veća pozitivna međuzavisnost učenika - veća vjerovatnoća da će se među njima, u toku rada na zadatku, pojaviti *intelektualno neslaganje*

Kada se kognitivnim konfliktom upravlja na konstruktivan način, to najčešće vodi daljem aktivnom traganju za informacijama od strane učenika, rekonceptualizaciji zaključaka i dugotrajnoj retenciji znanja, kao i češćoj primjeni strategija rezonovanja na višim kognitivnim nivoima.

Autori kognitivno-razvojnog pristupa, kognitivni konflikt smatraju psihološkim mehanizmom koji je u najvećoj mjeri odgovoran za razvoj mišljenja.

Individualna odgovornost učenika

Dvije dimenzije individualne odgovornosti:

- pravedna raspodjela rada među članovima grupe i
- nezavisno vrednovanje rada svakog člana.

Slavin se zalaže za poseban metod kombinovanja individualne i grupne odgovornosti: grupno nagrađivanje na osnovu individualnog postignuća (timovi učenika, podjela uspjeha).

Cilj kooperativnog učenja je da napreduje svaki učenik, i to u različitim aspektima (postignuće, socijalne vještine, samopouzdanje itd.).

Uobičajeni načini da se uspostavi lična odgovornost su:

- Grupe za učenje trebalo bi da budu relativno male (3-4 člana);
- Zadavanje individualnih testova za vrednovanje postignuća;
- Usmeno ispitivanje – učenici se slučajnim izborom prozivaju da prezentuju rad svoje grupe, u prisustvu cijelog odjeljenja;
 - Posmatranje grupa i bilježenje koliko često svaki član doprinosi radu grupe, dodjeljivanje uloge “kontrolora” jednom od članova grupe;
- Zahtijevanje od učenika da, u okviru grupe, podučavaju jedni druge onome što su sami naučili - *simultano objašnjavanje*.

Unapređujuća interakcija “licem u lice”

- Za vrijeme grupnog rada, članovi grupe trebalo bi da sjede tako da budu okrenuti licem u lice, da mogu lako održavati kontakt očima, da budu dovoljno blizu da mogu dijeliti materijal, razgovarati međusobno tiho i razmjenjivati mišljenja, bez uznemiravanja drugih grupa dok rade.
- Unapređujućom interakcijom smatraju se oni oblici ponašanja kojima pojedinci ohrabruju jedni druge i pomažu međusobno, da bi lakše završili grupni zadatak.

Tri važna koraka u smislu podsticanja unapređujuće interakcije u grupi.

- 1. Pravljenje vremenskog rasporeda*
- 2. Naglašavanje pozitivne međuzavisnosti učenika.*
- 3. Posmatranje grupa, ohrabrivanje unapređujuće interakcije i pohvaljivanje takvih oblika ponašanja kada se pojave.*

Unapređujuća interakcija unutar grupe je ono što ima najjače efekte na postignuće učenika, socijalne odnose, socijalnu kompetenciju i psihološko prilagođavanje.

Koje modele interakcije će učenici praktikovati zavisice, s jedne strane, od prirode grupnog zadatka a, s druge, od ishoda koje nastavnik želi da ostvari.

Vježbanje socijalnih vještina učenika

- Da bi grupni rad bio efikasan, učenici se prethodno moraju podučavati odgovarajućim socijalnim vještinama, kao što su: *aktivno slušanje drugih, donošenje odluka, dopuštanje pojave neformalnog vođstva u grupi, upravljanje konfliktom i sl*
- Vještine grupnog rada mogu se klasifikovati u četiri kategorije, s obzirom na stadijume u razvoju grupe:
 - 1. *formiranja*
 - 2. *funkcionisanja*
 - 3. *formulisanja*
 - 4. *talasanja*

- Učenje kooperativnih vještina je proceduralno učenje.
- Bandura - U osnovi svakog učenja i vježbanja socijalnih vještina stoji nekoliko osnovnih principa:
 - Nova ponašanja moraju se imenovati i prodiskutovati;
 - Učenici moraju naučiti da prepoznaju ova ponašanja kada se pojave;
 - Učenici moraju biti u stanju da ih tačno imenuju i objasne;
 - Učenicima mora biti data šansa da praktikuju nova ponašanja u različitim situacijama;
 - Nova ponašanja moraju biti potkrepljivana kada se pojave.

Krajnji cilj proceduralnog učenja je da učenici steknu automatizam u izvođenju vještina .

1. Potrebno je da učenik uvidi potrebu za učenjem vještina, da je motivisan;
2. Pomoći učenicima da razumiju kakve su to vještine, kada se one primjenjuju i koja je korist od njih (igranjem uloga);
3. Stvaranje realnih situacija grupnog rada koje će poslužiti za vježbanje ovih vještina, uz neprekidno posmatranje i ohrabrivanje od strane nastavnika.

Proces učenja socijalnih vještina nikada se ne završava. Potrebno je da se one neprekidno modifikuju i usavršavaju.

Evaluacija grupnih procesa

Faze:

I Procjenjivanje kvaliteta interakcija među članovima grupe

II Vrednovanje grupnih procesa i davanje povratne informacije svakoj grupi

III Članovi grupe postavljaju ciljeve za usavršavanje svoga rada i socijalnih vještina, predlažu različite strategije pomoću kojih će ostvariti ove ciljeve i kroz diskusiju odlučuju koje od njih će primijeniti u budućem radu.

I na kraju, grupama se odaje priznanje za rad i ponašanje da bi se osjećali kompetentnijim i da bi se doprinijelo entuzijazmu i motivaciji učenika za buduće kooperativne aktivnosti.

Da li će kooperativno učenje biti uspješno zavisi, prije svega, od toga kako se pripreme i strukturiraju uslovi u kojima će učenici raditi.

Važna je adekvatna priprema nastavnika od koje u najvećoj mjeri zavisi efikasnost primijenjenih metoda.

Neophodna je i podrška u obliku čestih konsultacija od strane psihološko-pedagoške službe.

Sve tri metode treba primjenjivati ali najviše ovu metodu.

- Tihomir Prodanović:
- 1. Verbalno – tekstualne metode
- 2. Demonstrativno – ilustrativne metode
- 3. Laboratorijsko – eksperimentalne metode
- M. Đorđević I R. Ničković:
- 1. Metoda usmenog izlaganja
- 2. Metoda razgovora
- 3. Metoda čitanja I rada na tekstu
- 4. Metoda ilustracije I demonstracije
- 5. Metoda laboratorijskih radova

Metode usmenog izlaganja

- pripovijedanje
- opisivanje
- obrazloženje
- objašnjenje

Metoda razgovora

- A) katehetički razgovor
- B) sokratovska metoda razgovora
- C) heuristički oblik razgovora
- D) rasprava ili diskusija.